

*Овчаренко Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри методики музичного виховання,
співу та хорового дирижування
Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ
«Криворізький національний університет»*

Постановка проблеми. У сучасній мистецькій підготовці майбутнього вчителя-музиканта великого значення набуває пошук нових підходів, ефективних умов, нових форм, методів і засобів навчання та виховання. Для того, щоб удосконалити і покращити підготовку фахівця слід охопити явище в цілому і вивчити всі його сторони, зв'язки. Ця думка є основоположною у методології системного підходу. Системний підхід необхідний при дослідженні, аналізі, узагальненні усіх складних типів систем, саме такою системою є вокальна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Аналіз досліджень і публікацій. Усвідомлення буття світу як складної системи ми можемо вже спостерігати у «надкнизі» - Біблії, в якій всі елементи світобудови походять від цілого – Всесвітнього Розуму. У кожній епосі створювалися свої системи: філософські, державні, математичні, астрономічні, педагогічні, мистецькі тощо. Однак, філософське осмислення та аналіз систем вперше ми знаходимо в працях Бекона, Гегеля, Маркса. Ідею системного підходу вдало сформулював Блез Паскаль, котрий наголошував, що пізнати частини без пізнання цілого неможливо, як пізнати ціле без знання його частин. Сучасне розуміння системного підходу полягає в тому, що ціле (система) не тільки не детермінується однозначно властивостями його елементів або їхніх груп та не зводиться до них, але, навпаки, самі елементи детермінуються цілим і лише в його рамках дістають своє функціональне пояснення. Такий погляд на системний підхід ми знаходимо в працях В.Афанасьєва, І.Блауберга, Д.Гвішіані, М.Кагана, М.Месаровича, Т.Пляченко, В.Садовського, Б.Юдіна та інших.

Мета статті – теоретично обґрунтувати необхідність системного підходу у вокальній підготовці майбутніх учителів-музикантів як методологічного принципу та методу наукового пізнання процесу підготовки фахівця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відкриття системного підходу, системних якостей та відносин є надзвичайно визначною подією, оскільки без визначення закономірностей будь-яке конкретне вивчення складних об'єктів буде зводитися до спрощення. Існує безліч позицій та суджень, які висловлюються з приводу предмету та меж системного підходу, визначення основних його категорій та понять. Слід розвести поняття «системний підхід», «загальну теорію систем» як дослідницький метод пізнання складних об'єктів (систем) із «системним аналізом», як прагматичним прикладним застосуванням ідей та методів системного підходу для розв'язання практичних проблем, тобто із сукупністю певних способів і прийомів, що використовується для вирішення конкретних завдань, їх співвідношення має важливе методологічне значення.

Системний підхід – це загальний метод дослідження та пізнання складних об'єктів (систем), який використовується в усіх галузях науки, освіти, техніки тощо. В.Садовський вважає, що це поняття вживається для позначення упорядкованої кількості елементів [2]. Сутність самого системного підходу полягає в розгляді об'єктів як систем. Загальна теорія систем – це теорія, яка узагальнено описує системи різних класів і типів та розробляє специфічні методи їх аналізу. Системний аналіз – одна з форм реалізації системного підходу і теорії систем, яка застосовується при аналізі систем та проблем управління.

Т.Пляченко, відмічає, що принципи системного підходу – це загальні положення, що відображають відношення, абстраговані від конкретного змісту наукових і прикладних проблем та визначає наступні принципи системного підходу: цілісність, ієрархічність, структуризація функціональність, детермінованість, розвиток і саморозвиток, самоорганізація [4, с. 11].

До основних принципів системного підходу слід віднести: підхід до досліджуваного об'єкта як до цілого і впливаючого зв'язку уявлення про середовище системи та її елементів; наявність системоутворюючих зв'язків, які представляють певну структуру системи, що дозволяє бачити ряд рівнів системи та їхню ієрархію; можливість реалізації управлінських впливів на систему.

Дослідження на основі системного підходу передбачає: визначення елементів системи; вивчення зв'язків елементів у системі; вивчення функціонування елементів у системі; дослідження функціонування системи в цілому; дослідження історії системи; інтеграцію знань з метою створення теорії функціонування системи та управління нею; розроблення програми управління системою [2, с. 51].

Використання системного підходу має три послідовних етапи:

1-ий - визначається сфера системного підходу, встановлюються адекватні сфері інформаційні потреби; 2-ий – здійснюються необхідні дослідження (системний аналіз); 3-ій – розробляються альтернативні варіанти розв'язання певних проблем та здійснюється вибір оптимального варіанта по кожному завданню. Сферою системного підходу у нашому дослідженні є вокальна підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва. Згідно з дослідженням О.В.Маруфенко вокальну підготовку слід розглядати як цілісну складну систему, що є сукупністю різних складових: суб'єкти, об'єкти, структуру, методику, етапи розвитку, а також, різноманіття існуючих між ними зв'язків; а сам процес підготовки складається з таких структурних елементів: мотиваційного, інформаційного, операційного [3].

Ми вважаємо, що вокальна підготовка вчителя музичного мистецтва - складне особистісне утворення, воно поєднує у собі в органічному взаємозв'язку фізіологічні вокальні дані; моральні, інтелектуальні, духовні якості особистості та засоби, які виступають новою сукупною силою особистості фахівця. Застосування системного підходу передбачає проведення системного аналізу у вокальній підготовці майбутніх учителів-музикантів. У дослідженні ми розглядаємо декілька систем різного рівня, що складають складну систему – вокальну підготовку, це такі системи, як:

- музично-вокальна підготовка майбутнього вчителя музики;
- вокально-виконавська підготовка студентів;
- вокально-методична підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва;
- підготовка майбутнього вчителя до роботи з солістами та вокальними ансамблями;
- особистість керівника учнівської вокальної студії.

Дані системи об'єднані однією метою, взаємопов'язані між собою і знаходяться у постійному розвитку.

Музично-вокальна підготовка входить в систему підготовки фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня: *бакалавр* за напрямками: 6.010100 Музична педагогіка і виховання, галузь знань 0101 Педагогічна освіта; 6.020204 Музичне мистецтво, галузь знань 0202 Мистецтво; *спеціаліст* за напрямками: 7.010100 Музична педагогіка і виховання, галузь

знань 0101 Педагогічна освіта; 7.020204 Музичне мистецтво, галузь знань 0202 Мистецтво; *магістр* за напрямом: 8.010100 Музична педагогіка і виховання, галузь знань 0101 Педагогічна освіта; 8.020204 Музичне мистецтво, галузь знань 0202 Мистецтво. У процесі музично-вокальної підготовки викладаються теоретичні і практичні дисципліни, а саме: *вокально-хорові* - постановка голосу, естрадний спів, вокальний ансамбль, хорове диригування, хоровий клас та практикум роботи з хором, хорознавство, хорове аранжування, шкільний пісенний репертуар, методики викладання (постановки голосу, диригування, музичного виховання); *музично-теоретичні* - теорія музики, сольфеджіо, гармонія, поліфонія, аналіз музичних форм, комп'ютерне аранжування та звукозапис, історія музики, музичний фольклор; *музично-інструментальні* – основний музичний інструмент, додатковий музичний інструмент, оркестровий клас, концертмейстерський клас, інструментознавство, інструментальне аранжування, методика викладання музичного інструменту. Кожен із предметів впливає на інтелектуальний, емоційний і духовний світ особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва і складає систему знань, умінь та навичок необхідних для кращого засвоєння вокальних дисциплін. Дана система дисциплін включає в себе групові та індивідуальні форми проведення занять.

Вокально-виконавська підготовка є одним із видів музично-вокальної підготовки. Основні виконавські вміння і навички студенти отримують при вивченні таких дисциплін: постановка голосу, естрадний спів, вокальний клас - на заняттях з індивідуальною формою навчання.

Перевірка виконавського рівня проходить під час модульних контролів у вигляді концертних та конкурсних виступів, контрольних уроків, заліків, іспитів.

Вокально-методична підготовка проходить в рамках системи музично-вокальної підготовки. Даний вид підготовки здійснюється на лекційно-практичних курсах різних методик, а саме: з постановки голосу, диригування, музичного виховання. На заняттях студенти вивчають історичний аспект розвитку вокальної методичної думки, опановують різні методичні прийоми роботи з голосом дитини та дорослого співака.

Підготовка майбутнього вчителя до роботи з солістами та вокальними ансамблями залежить від якості опанування студентами усієї системи навчальних дисциплін, що пропонується для отримання певного кваліфікаційного рівня та їх організаторських якостей.

Основний комплекс знань, умінь та навичок у роботі з солістами та вокальними ансамблями майбутні вчителі музики отримують при вивченні дисциплін вокально-хорового циклів, особливо, з методики постановки голосу. Однак, результати виробничої практики показують, що значна кількість студентів не вміють перенести свої теоретичні знання на практику. Необхідний період адаптації у школі, щоб виявити рівень даної підготовки майбутніх учителів музики.

Особистість керівника учнівської вокальної студії ми розглядаємо як складну систему, що поєднує в собі підсистеми. Поняття особистості за В.М.Бехтеревим, це : «самодіяльна *особь* зі своїм психічним укладом та з індивідуальним відношенням до оточуючого світу». «...ні оригінальність розуму, ні творчі здібності, ні те, що відомо під назвою воля, окремо ніщо не складає особистості, але загальна сукупність психічних процесів з усіма їх особливостями, яка відокремлює дану людину від інших і обумовлює її самодіяльність, характеризує особистість з об'єктивної її сторони» [1]. Особистість керівника учнівської вокальної студії (жива система) включає в себе: мотиваційно-потребовий комплекс (мета, мотиви, потреби, інтереси); комплекс професійних знань, умінь та навичок (вокальна компетентність, володіння методикою вокальної роботи зі школярами); комплекс особистісних якостей (музично-вокальні здібності, організаційні здібності, людяність, толерантність та інші).

Висновки. Таким чином, застосування системного підходу у вокальній підготовці майбутніх учителів-музикантів як методологічного принципу та методу наукового пізнання процесу підготовки фахівця дає можливість дослідити проблему (систему вокальної підготовки) як в цілому, так і частково конкретний елемент. Завдяки системному підходу уможливується перспективне моделювання сучасної вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачає позитивні зміни в середині самих систем і у функціональних взаємодіях однієї з іншою.

Резюме. У статті актуалізована проблема застосування системного підходу до вокальної підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва. Відмічається, що даний підхід дає можливість виявити закономірності та оптимізувати процес підготовки сучасного вчителя музики. Виявлені принципи і етапи застосування системного підходу; визначені та розведені поняття: «системний підхід», «загальна теорія систем», «системний аналіз». **Ключові слова:** вокальна підготовка, системний підхід, загальна теорія систем, системний аналіз.

Резюме. В статье актуализирована проблема применения системного подхода к вокальной подготовке современного учителя музыкального искусства. Отмечается, что данный подход дает возможность определить закономерности и оптимизировать процесс профессиональной подготовки современного учителя музыки. Определены принципы и этапы применения данного подхода; выявлены и разведены понятия: «системный подход», «общая теория систем», «системный анализ». **Ключевые слова:** вокальная подготовка, системный подход, общая теория систем, системный анализ.

Summary. The problem of application of the system approach to vocal training of the contemporary musical art teacher was offered in this article. This system approach gives the opportunity to reveal laws and optimize process of professional contemporary teacher of music. The principles and sequence of the system approach application are defined; such concepts as: «the system approach», «the general theory of systems», «the system analysis» are revealed and dissolved. **Keywords:** vocal training, system approach, general theory of systems, the system analysis.

Література

1. Бехтерев В.М. Творчество с точки зрения рефлексологии // С.О.Грузенберг. Гений и творчество. – Л., 1924.
2. Блауберг И.В. Философский принцип системности и системный подход / И.В.Блауберг, В.Н.Садовский, Б.Г.Юдин // Вопросы философии. 1978. - №8. – С.29 – 52.
3. Маруфенко О.В. Проблеми вокально-педагогічної підготовки майбутніх вчителів музики / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.culturalstudies.in.ua/sekcia_s_s5_4.php.
4. Пляченко Т.М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями: [монографія] / Т.М.Пляченко. – Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2010. – 428 с.

Подано до редакції 12.05.2012